

Ради України. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5475-17>. **12.** Лучик А. Поверніть місцевий референдум! [Електронний ресурс] // Українська правда. - Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/columns/2012/12/7/6978962/>. **13.** Закон України «Про асоціації органів місцевого самоврядування» від 16 квітня 2009 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2009. - № 38. - Ст. 534. **14.** Практичне застосування органами державної влади та місцевого самоврядування положень Закону «Про асоціації органів місцевого самоврядування» [Електронний ресурс] // Сайт Асоціації міст України. - Режим доступу : <http://www.auc.org.ua/news/praktichne-zastosuvannya-organami-derzhavnoi-vladi-ta-mistseвого-samovryaduvannya-polozen-zako>. **15.** Закон України «Про службу в органах місцевого самоврядування». Проект. Реєстр. № 9673 від 11 січня 2012 р., внесений Кабінетом Міністрів України [Електронний ресурс] // Сайт Верховної Ради України. - Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=42274. **16.** Гельман В. Я. Возвращение Левиафана?: политика децентрализации в современной России // ПОЛИС. - 2006. - № 2. - С. 90-109; Гельман В. Я. От местного самоуправления к вертикали власти // Pro et Contra. - 2007. - Январь-февраль. - С. 6-18; Чирикова А. Е. Децентрализация и феномен губернаторской власти // Куда пришла Россия?.. Итоги социальной трансформации / [под ред. Т. И. Заславской]. - М. : МВШСЭН, 2003. - С. 51-54.

УДК 342

Т. А. КОСТЕЦЬКА,
кандидат юридичних наук

ПРО ДЕЯКІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ НАУКИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Аналізуються стан і перспективи розвитку науки конституційного права в умовах становлення інформаційного суспільства в Україні. Вказується на відсутність у сучасній науці системного аналізу конституційно-правових проблем інформаційних відносин, окреслюються певні напрямки їх розв'язання.

Ключові слова: конституційні інформаційні відносини; інформаційна сфера; інформаційне суспільство; право на інформацію

Костецкая Т. А. О некоторых тенденциях развития науки конституционного права в условиях становления информационного общества

В статье анализируются состояние и перспективы развития науки конституционного права в условиях становления информационного общества в Украине. Обращается внимание на отсутствие в современной науке системного анализа конституционно-правовых проблем информационных отношений, намечаются некоторые направления их разрешения.

Ключевые слова: конституционные информационные отношения; информационная сфера, информационное общество; право на информацию

Kostetska T. A. On several tendencies of development of constitutional legal science in conditions of information society formation

The condition and the perspectives of the development of constitutional law in conditions of formation information society in Ukraine are analysed. The absence of systems analysis of

constitutional and legal problems of information society in modern science is indicated, and some ways of its solution are outlined.

Key words: *constitutional legal relationships; informational sphere; informative society; right on information*

З огляду на те, що одним з головних пріоритетів Україна на законодавчому рівні визначила прагнення побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкриті для всіх і спрямоване на розвиток інформаційне суспільство, в якому кожен міг би створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися та обмінюватися ними¹, а в сучасній юридичній науці фактично відбувається формування концептуальних засад відповідних процесів, метою представленої статті є висвітлення ролі вітчизняного конституційного права у становленні й розвитку інформаційних відносин як різновиду конституційно-правових відносин.

Дослідження проблематики конституційно-правового регулювання інформаційних явищ у державі й суспільстві зумовлюється, зокрема, питаннями оцінки його ефективності з позиції визначеності, однозначності конституційно-правових приписів у відповідній сфері відносин, всебічності, повноти їх охоплення; уніфікованості формулювання норм, ступеня їх реалізації тощо. Можна сказати, що в даному випадку окреслене інформаційне суспільство виконує функціональну роль – виступає вагомим чинником розбудови конституційних інститутів, розвитку та зміцнення демократичних цінностей тощо.

Важливі сегменти інформаційного суспільства є предметом конституційно-правового регулювання. Основний Закон України, втілюючи міжнародно-правові стандарти щодо прав людини, закріплює право кожного вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб (ч. 2 статті 34); права особи давати згоду на збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про неї; права кожного перевіряти достовірність інформації про себе і членів своєї сім'ї; спростовувати недостовірні відомості в судовому порядку; права кожного на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням недостовірної інформації про себе і членів своєї сім'ї (стаття 32); права на забезпечення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (стаття 31); права на вільний доступ і поширення екологічної інформації (стаття 50). Інформаційну складову містять й інші самостійні конституційні права і свободи людини: право на звернення до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб (стаття 40); право кожного заарештованого та затриманого на невідкладне повідомлення про мотиви арешту чи затримання (ч. 4 стаття 29); право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності, їх свободу (стаття 54); право на доступ до правової інформації, що впливає закріпленого в Конституції положення щодо гарантій права кожного знати свої права і обов'язки (стаття 57) та ін. Крім того, засадничими є норми, які встановлюють: одну із найважливіших функцій держави, справу Українського народу – інформаційну безпеку (стаття 17); гласність судового процесу як одну із засад судочинства (п. 7 стаття 129); заборону цензури (стаття 15) тощо.

Послданні єдиним предметним критерієм, системно-логічними зв'язками, названі та інші конституційні положення, що є практичним застосуванням існуючих на момент прийняття Конституції України 1996 р. наукових уявлень, втілених законодавцем, щодо інформаційної складової національних суспільних відносин, стали їх системоутворюючими засадами, забезпечили стійкість і перспективність розвитку одних із найдинамічніших з-поміж них – інформаційних відносин. Основний Закон, визначаючи засади конституційного ладу, закріплюючи основні інформаційні права людини, здійснює регулятивний вплив не тільки на окремі подібні суспільні відносини, а й на інформаційну сферу в цілому, створюючи умови для її функціонування, встановлюючи основи для регулювання інформаційними процесами з боку державної влади.

Безперечно, проблематика інформаційного суспільства тісно пов'язана із конституційними ознаками держави Україна, які, на наш погляд, є політико-правовою основою для побудови і розвитку концепції такого суспільства, відкритої інформаційної держави, критерієм якої є, зокрема, вільний доступ до будь-якої інформації. Усвідомлення нагальності вирішення питань модернізації та вдосконалення інформаційного забезпечення всіх сфер діяльності держави і суспільства підвищує вимоги до комплексного аналізу різних аспектів формування інформаційного суспільства, високоефективного інформаційного середовища у глобальному вимірі.

Нині фактично відбувається формування основних теоретичних засад створення інформаційного суспільства. Збільшується кількість філософсько-політологічних праць, у яких робляться спроби осмислити та спрогнозувати ті суспільні зміни, які відбуваються під впливом нових інформаційно-комунікаційних технологій у різних сферах життєдіяльності держави і суспільства. Активно розробляються, зокрема, політологічні аспекти інформаційного розвитку сучасної України, розуміння ролі інформації як ефективного засобу модернізації українського суспільства².

В останні роки підвищився науковий інтерес дослідників, як зарубіжних, так і вітчизняних, в тому числі правознавців – в основному представників науки адміністративного, цивільного права, а також нової галузі знань – інформаційного права, теоретичні основи розвитку якої наразі розвиваються, як до самого соціального феномену, яким є інформація, так і до сутності інформаційних відносин у цілому³.

Що ж до безпосередньо проблематики категорій «інформаційна сфера», «інформаційне суспільство», можна констатувати, що в українській науці така наразі тільки формується⁴.

Спробу визначити сутність інформаційної сфери – об'єкта конституційно-правового регулювання – як систему суспільних відносин з приводу збирання, зберігання, використання, поширення інформації (інформаційних відносин), що підлягають правовому регулюванню, здійснено порівняно недавно⁵.

Не заперечуючи ґрунтовності, значущості доробку вітчизняних та зарубіжних правознавців у названих напрямках, вважаємо, що теоретико-методологічні засади подібних досліджень з урахуванням національних особливостей остаточно ще не визначені.

Стан і перспективи розвитку теорії конституційного права та конституційного законодавства як концептуальної основи становлення інформаційного суспільства – важлива актуальна проблема на сучасному етапі.

Слід наголосити, що в науці конституційного права тематика конституційно-правових засад інформаційних відносин, що набула особливої актуальності вже після прийняття Закону України «Про інформацію» в 1992 р. та активно почала розроблятися після прийняття Конституції України зі згаданими вище положеннями, втілена у насамперед у монографіях, наукових статтях, розроблених та прийнятих нормативно-правових актах.

Як свідчить аналіз, конституційно-правові розробки науковців здебільшого стосувалися окремих аспектів інформаційних відносин залежно від досліджуваної сфери правового регулювання. Зокрема, вперше предметом досліджень стали: правові аспекти інформаційного забезпечення форм безпосередньої демократії – виборів та референдумів; конституційно-правові засади діяльності відповідних органів державної влади і управління; конституційні засади інформаційних відносин в Україні⁶.

Основними напрямками дисертаційних досліджень у вітчизняному конституційному праві є, зокрема: теоретико-прикладні проблеми реалізації принципу гласності діяльності органів державної влади України⁷; з'ясування суті, функцій, структури, особливостей виникнення і розвитку права на інформацію як природного в умовах розбудови правової, соціальної і демократичної держави та впливу на відповідні процеси світового досвіду, зокрема практики Європейського Суду з прав людини, гарантій реалізації⁸; дослідження правової природи та змісту права на доступ до інформації як самостійного суб'єктивного конституційного права кожного⁹; проблеми забезпечення конституційного права людини і громадянина на невтручання в їх особисте і сімейне життя¹⁰.

Інформаційні аспекти конституційно-правових відносин висвітлювалися також у межах дисертаційних досліджень щодо окремих конституційних прав, свобод людини і громадянина, конституційно-правових проблем правової культури виборців тощо.

Очевидно, що пріоритетними у конституційно-правових, як і інших галузевих, здійснюваних паралельно, наукових дослідженнях стали насамперед питання права на інформацію, його сутності, змісту, гарантії реалізації, тоді, як ціла низка актуальних конституційно-правових проблем залишається на сьогодні недостатньо дослідженою. Тобто, фактично, наявні дослідження здійснювалися відповідно до існуючих конституційних цілей: встановлення, реалізація інформаційних прав і свобод людини; забезпечення інформаційної безпеки держави.

Разом з тим аналіз існуючих наукових розробок свідчить, що вони не ставлять за мету, а отже, на наш погляд, не дозволяють сформулювати, зокрема, висновки щодо принципів та методології побудови єдиної та збалансованої системи конституційно-правового регулювання інформаційних відносин в Україні.

Аналіз найвагомішого в досліджуваній проблематиці доробку вітчизняних науковців щодо інституту права на інформацію свідчить, наприклад, про

відсутність уніфікованого підходу до розуміння цього поняття. Чимало нерозв'язаних проблем, що стосуються права на інформацію, потребують подальших спеціальних науково-теоретичних і прикладних зусиль науковців та практиків. Доказом цього є, зокрема, дискусії, що продовжуються в сучасній науці з приводу сутності, змісту і правової природи права на інформацію, його місця в системі конституційних прав та свобод, гарантування механізму реалізації. Притому, як наголошують авторитетні вчені-юристи, проблема права на інформацію вельми важлива, перш за все, в плані практичного його застосування, оскільки дослідження процесу включення цього права людини та громадянина в систему національного та міжнародного права зумовлює питання, пов'язані із життєдіяльністю та еволюцією його як юридичної категорії¹¹. Додамо: як конституційно-правової категорії.

Отже, відзначаючи підвищення уваги вчених-юристів до дослідження інформаційних аспектів суспільних відносин, слід наголосити, що конституційно-правові проблеми цієї сфери відносин, які могли б стати фундаментальними для всіх галузевих розробок, в сучасній науці конституційного права все ще не отримали комплексного і системного висвітлення.

Слід підкреслити, що превалуючою в дослідженнях окресленої проблематики в українській юридичній науці на сьогодні залишається адміністративно-правова методологія розробки відповідних питань. Подібна ситуація, на наш погляд, не зовсім точно відповідає тенденціям сучасної науки щодо комплексного аналізу правової дійсності як у межах загальної теорії держави і права, так і в інших галузях.

Актуальними стають дослідження теоретичних проблем конституційно-правової науки, пов'язаних із осмисленням переходу України в постіндустріальну стадію свого розвитку. При цьому суттєвим є, мабуть, використання у конституційно-правових дослідженнях доробку суміжних наук. Водночас розробка концепції реалізації конституційних принципів у галузевому законодавстві має відбуватися відповідно до моделі, сформованої в межах конституційного права.

Існує важлива теоретична проблема визначення меж і перспективи конституційно-правового регулювання у відповідній сфері відносин.

Дослідження конституційних засад правового регулювання інформаційної сфери об'єктивно сприятиме, на наш погляд, її розвитку та формуванню законодавства, спрямованого на впорядкування її функціонування. Межі конституційного регулювання інформаційних відносин визначаються стратегічними завданнями, поставленими перед державою у зв'язку з необхідністю формування й розвитку в Україні складових інформаційного суспільства, залежних від світових тенденцій глобалізації інформаційного середовища.

Певно, що ще одна проблема пов'язана із питанням про співвідношення так званої «формальної» та «юридичної» Конституції з «реальною», відповідності чинних конституційно-правових норм та принципів дійсності їх реалізації. Таким чином визначається ефективність конституційно-правового регулювання у досліджуваній сфері.

Вважаємо, що модель конституційних засад правового регулювання можливо розглядати на основі таких базових категорій та інститутів консти-

туційного права, як засади конституційного ладу, конституційно-правовий статус людини і громадянина, інститут форм безпосередньої демократії, інститут державної влади.

На нашу думку, питання дослідження конституційно-правових засад регулювання інформаційних відносин, як теоретико-методологічна проблема, можуть бути представлені в сукупності певних науково-теоретичних завдань, реалізація котрих зможе усунути існуючі прогалини у вітчизняній доктрині конституційно-правового регулювання інформаційних відносин.

Такими є, зокрема: з'ясування реального стану та обґрунтування основних напрямів інформаційного розвитку українського суспільства в умовах правової реформи; систематизація наявних наукових здобутків і підходи, що включають аналіз основних складових інформаційного суспільства України; визначення конституційно-правової понятєво-категоріальної основи досліджень тощо.

Виходячи із викладеного розуміння проблеми, а також у світлі поставленого на законодавчому рівні державою завдання створити цілісну систему законодавства, гармонізовану з нормами міжнародного права з питань розвитку інформаційного суспільства (розділ III, п. 2 Закону України “Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки”), та враховуючи перспективи підготовки оновленого тексту Основного Закону України нині, доцільно порушувати питання про необхідність формування вітчизняної конституційної доктрини у сфері регулювання інформаційних відносин.

Актуальними проблемами доктринального тлумачення в контексті конституційної реформи можна назвати, зокрема, такі:

- обґрунтування доцільності виокремлення конституційного права на інформацію як самостійного. Закріплення відповідного права в окремій статті відповідало б існуючій загальній міжнародній тенденції до конституційного встановлення названого права як самостійного, “суверенного” права з різновидами його змісту;

- уточнення й доповнення конституційних гарантій права на інформацію. Конституційний механізм нормативної регламентації не спрацьовує достатньою мірою, в тому числі і через декларативність формулювань визначальних положень стосовно вихідної категорії права на інформацію, інших встановлених на конституційному рівні інформаційних прав людини, насамперед у частині закріплення гарантій реалізації. Встановлена поточним законодавством низка гарантування прав залишається недостатньо наповненою реальним змістом і, в наслідок чого ускладнюється реальна пряма дія конституційних норм;

- аналіз ролі та особливостей інформаційної інфраструктури як об'єкта національної політичної системи, змісту та організаційних форм політичних комунікацій, правових засад їх функціонування тощо. Сьогодні, коли існує загальна тенденція до зростання технологічних аспектів політичного процесу, інформація стає елементом і вагомим чинником функціонування політичної системи суспільства.

Актуальною проблемою теоретичного і практичного характеру в науці конституційного права є, зокрема, необхідність поглиблення наукових досліджень

інформаційних аспектів виборчого процесу у світлі визнаної багатьма науковцями і практиками доцільності розроблення нової доктрини виборчого права України. Завданнями подібних досліджень має, зокрема, стати: аналіз конституційних засад інформаційного забезпечення виборів в Україні; визначення поняття, сутності, змістової характеристики інформаційного забезпечення виборів як категорії науки конституційного права; з'ясування його структурних елементів як юридичної конструкції; розкриття змісту основних напрямків інформаційного забезпечення; дослідження використання засобів масової інформації у виборчому процесі; аналіз чинного законодавства та розроблення пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання інформаційного забезпечення виборів тощо;

– конституційно-правові дослідження інституту державної влади, де важливою теоретико-прикладною проблемою є потреба конституційно-правового осмислення ролі держави в інформаційних процесах України, її функціонального призначення, виявлення подальшої перспективи основних форм її діяльності, шляхів удосконалення існуючих.

Викладені загальні підходи до конституційно-правових проблем дають, на наш погляд, уявлення про напрямки і характер наукових досліджень, діяльність законодавця з удосконалення поняттєво-категоріального апарату законодавства у сфері регулювання інформаційних відносин як системного явища.

1. Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» від 09.01.2007 р. // ВВР. – 2007. – № 12. – Ст. 102. 2. *Дублас О. П.* Інформаційний розвиток сучасної України у світовому контексті: політологічний аналіз: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 «Політичні інститути та процеси» – К., 2004; *Недбай В. В.* Соціально-політичні особливості інформаційного суспільства: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 «Політичні інститути та процеси». – Одеса, 2004. 3. *Баранов О. А.* Інформаційне право України: стан, проблеми, перспективи. – К.: Софт Прес, 2005. – 316 с.; Е-будущее и информационное право / за ред. Р. А. Калужного, М. Я. Швеця. – К., 2002; *Кохановська О.* Правове регулювання у сфері інформаційних відносин. – К., 2001 та ін. 4. *Арістова І. В.* Державна інформаційна політика та її реалізація в діяльності органів внутрішніх справ: монографія – Харків: УВС, 2000; *Логінов О. В.* Адміністративно-правове забезпечення інформаційної безпеки органів державної влади : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. – К., 2005. – 23 с. 5. *Чубарук Т. В.* Конституційні засади правового регулювання інформаційної сфери: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. – К., 2010. 6. *Костецька Т. А.* Правові аспекти інформаційного забезпечення виборів та референдумів в Україні // Конституційно-правові форми безпосередньої демократії в Україні: проблеми теорії і практики. – К., 2001; *Костецька Т. А.* Конституційно-правовий статус органів державної влади в інформаційній галузі // Органи державної влади України. – К., 2002; *Костецька Т. А.* Конституційні засади інформаційних відносин в Україні // Проблеми реалізації нової Конституції України: теорія і практика. – К., 2002. 7. *Серьогін В. О.* Конституційний принцип гласності у діяльності органів державної влади України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. – Харків, 1998. 8. *Кушакова Н. В.* Конституційне право на інформацію в Україні (порівняльний аналіз): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. – К., 2003. 9. *Нестеренко О. В.* Право на доступ до інформації в Україні: конституційно-правовий

аспект): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. – К., 2008. **10.** *Серьогін В. О.* Конституційне право особи на недоторканість приватного життя (прайвесі): проблеми теорії і практики: автореф. дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.02. – К., 2011. **11.** *Бачило І. Л., Лопатин В. Н., Федотов М. А.* Информационное право: учебник / под ред. Б. Н. Топорнина. – СПб.: Юрид. центр Пресс, 2001. – С. 132.

УДК 342.1

В. О. АНТОНОВ,
кандидат філософських наук

ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ВОЄННОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Розглянуто найбільш актуальні проблеми реформування військової організації Української держави. Розглядаючи військову реформу під кутом зору нової редакції Воєнної доктрини України, автор досліджує найістотніші аспекти, що мають бути притаманні самій концепції такої реформи, зокрема: економічну складову, яка повинна обмежувати військовий бюджет і військове виробництво рамками розумної та необхідної достатності; соціально-політичну складову, якою визначається роль та місце Збройних сил України у національній системі українського суспільства, становище її соціально захищеність військовослужбовців у суспільстві та державі; правову, яка законодавчо регулює внутрішні й зовнішні функції Збройних сил України; технічну складову, яка визначає якісні та кількісні параметри озброєнь і бойової техніки, необхідної для ефективного стримування та усунення воєнної загрози.

Ключові слова: реформа, воєнна організація, держава, економічна складову, Воєнна доктрина, політична складову, соціальна складову, правова складову, технічна складову.

Антонов В. А. Проблемы реформирования военной организации Украинского государства

Рассмотрены наиболее актуальные проблемы реформирования Военной организации Украинского государства. Рассматривая военную реформу под углом зрения новой редакции Военной доктрины Украины, автор исследует наиболее существенные аспекты, которые должны быть присущи самой концепции этой реформы: экономическую составляющую, которая должна ограничивать военный бюджет и военное производство рамками разумной и необходимой достаточности; социально-политическую составляющую, которой определяется роль и место Вооруженных сил Украины в национальной системе Украинского общества, положение и социальная защищенность военнослужащих в обществе и государстве; правовую, которая законодательно регулирует внутренние и внешние функции Вооруженных сил Украины; техническую составляющую, которая определяет качественные и количественные параметры вооружений и боевой техники, необходимой для эффективного сдерживания и устранения военной опасности.

Ключевые слова: реформа, военная организация государства, экономическая составляющая, Военная доктрина, политическая составляющая, социальная составляющая, правовая составляющая, техническая составляющая.